

микроклиматических условий в городе с засушливым климатом.

4. Инвентаризация зеленых насаждений показала хорошее состояние большинства древесно-кустарниковых пород. Сносу подлежит 8 экземпляров растений, утративших декоративность, что составляет 0,7% от общего числа зеленых насаждений.

5. В насаждениях преобладают экзоты, что составляет 60%, и менее представлены аборигены — 40%. Лиственные породы составляют — 67% от общего числа растений, а хвойные — 33%. На объекте произрастает один вид, занесенный в Красную Книгу Украины — Можжевельник высокий (*Juni-perus excelsa* L.).

Литература

1. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України — ГКН 03.08.007. — 2002. — К: Мін. Агр. Політ., 2002. — 24с.
2. Краткий справочник архитектора: Ландшафтная архитектура / под ред. Родичкина И.Д. — К.: Будівельник, 1990. — 336 с.
3. Определитель высших растений Украины / Ю.Н.Прокудин, Д.Н. Доброчаева, Б.В.Заверуха и др. — К.: Наук думка, 1987. — 545с.

ЛАНДШАФТНИЙ ЗАКАЗНИК «ВЕСЕЛО-МИРСЬКЕ» ЯК ОСЕРЕДОК ЛУЧНО-СТЕПОВОЇ РОСЛИННОСТІ РЛП «ГАДЯЦЬКИЙ» (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Стецюк Н.О., Ханнанова О.Р.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Останнім часом природно-заповідна мережа Полтавщини поповнилася природно-заповідними об'єктами, у тому числі й поліфункціонального призначення [6], серед яких — регіональний ландшафтний парк «Гадяцький» (далі — РЛП), створений у 2011 р. Його територія у геоботанічному відношенні репрезентує добре збережені природні комплекси, які відображають типовість рослинного покриву північної частини Лісостепу, у тому числі й зональні екосистеми — лучні степи. Одна з таких ділянок знаходиться під охороною на території ландшафтного заказника місцевого значення «Весело-Мирське», що увійшов до заказної зони парку при його створенні. Це одна із найпівнічніших ділянок лучного степу на Полтавщині.

Біорізноманітність даного об'єкту під назвою Зелена балка досліджувалася із початку 90-х років ХХ століття. Первинну інформацію про дану територію, місцезнаходження деяких рідкісних видів було надано геологом, краєзнавцем Гадяцького району М.Ф. Торяником [1]. Комплексні дослідження рослинного світу даної місцевості здійснено експедиційною групою у складі О.М. Байрак, О.Ю. Недоруба, І.А. Коротченко під керівництвом доктора біологічних наук Т.Л. Андрієнко у 1993-1994 рр. у ході оптимізації природно-заповідної мережі Полтавської області. За результатами досліджень розроблено наукове обґрунтування доцільності збереження біорізноманітності урочища в статусі ландшафтного заказника «Весело-Мирське», створеного рішенням Полтавської обласної ради від 30.01.1998 р. «Про оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення» на площі 65,6 га. Моніторингові флористичні дослідження впродовж 1994-2003 рр. здійснювалися О.М. Байрак та Н.О. Стецюк. Особливості поширення та стан популяцій деяких рідкісних степових ефемероїдів на території заказника вивчалися Т.В. Криворучко (2003, 2004, 2008) [6], лісові ефемероїди (*Scilla siberica* Nav. та

S. bifolia L.) досліджувалися І.А. Грицай (2006, 2007, 2008).

У межах виконання теми «Розробка проекту екологічної мережі Полтавської області: Ч.3. Обстеження Пільського екокоридору, визначення існуючих та перспективних природних ядер та буферної зони (2008 р.): Комплексна характеристика біорізноманітності природних ядер Пільського регіонального та Хорольського місцевого екологічних коридорів» (керівник — Н.О. Стецюк) складено наукову характеристику на об'єкт. У цьому ж році розроблено кадастрову картку для нього (ботанічна інформація надана Н.О. Стецюк, зоологічна — М.В. Слюсарем). Нами здійснюються моніторингові флорозологічні дослідження впродовж 2010-2012 рр.

За фізико-географічним районуванням [2] дана місцевість знаходиться в межах фізико-географічної області Полтавської підвищеної рівнини, за геоботанічним — належить до Гадяцько-Миргородського геоботанічного району лучних степів, дубових лісів, заплавної луки та долинних евтрофних боліт у межах Полтавської рівнини Лівобережнопродніпровської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейської широколистяної області [4]. Територія ландшафтної заказника являє собою широку балку в околицях с. Гречанівка та Тригубщина на півночі Гадяцького району (в напрямку до межі із Сумською областю). По дну балки протікає р.М.Грунь (у літній період часто пересихає). Балка тягнеться зі сходу на захід і має перерізані відроги з півночі на південь. Схили її потерасовані, але не заліснені, що створило умови для збереження тут типового лучного степу із багатим різнотрав'ям, у складі якого — рідкісні види флори. На схилі північної експозиції (ухил 25-30°) фоновими є угруповання *Festuceta valesiaca*, *Poa angustifoliae*, *Bromopsis inermis*. Фіолетовий аспект на початку літа створюють *Salvia nemorosa* L. та *S. nutans* L. Серед різнотрав'я фоновими видами є: *Salvia nemorosa*, *Thymus marschallianus* Willd., *Medicago romanica* Prod., *Potentilla argentea* L., *Fragaria viridis* Duch., *Agrimonia eupatoria* L., *Anthyllis macrocephala* Wend., *Falcaria vulgaris* Bernh., *Stachys transsilvanica* Schur., *Campanula sibirica* L., *Verbascum phoeniceum* L. та ін. Середньочисельні локалітети утворюють *Trifolium montanum* L., *Trifolium alpestre* L., *Ranunculus illyricus* L., *Oxytropis pilosa* (L.) DC. Окремі куртини формує *Astragalus dasyanthus* Pall. Навесні на плескатій ділянці у верхній частині схилу виявлений локалітет *Pulsatilla nigricans* Storck., а у підніжжя — *Bulbocodium versicolor* (Ker.-Gawl.) Spreng. та *Hyacinthella leucophaea* (C. Koch) Schur.

На протилежному схилі північної експозиції рослинний покрив утворюють інші степові види. На фоні *Salvia nemorosa* виділяються куртини *Anemone sylvestris* L., *Pedicularis kaufmannii* Pinzg., *Campanula patula* L., *Hypericum perforatum* L., *Filipendula vulgaris* Moench., *Thalictrum minus* L. Понад схилом лівого відрог балки виявлена куртина регіонально рідкісної степової рослини *Linum austriacum* L. У верхній частині схилу східної експозиції угруповання утворює *Stipa capillata* L. з участю інших злаків — *Festuca valesiaca* Gaud. та *Koeleria cristata* (L.) Pers., а також типових представників степового різнотрав'я — *Chamaecytisus austriacus* (L.) Link, *Stachys transsilvanica*, *Silene vulgaris* (Moench) Garcke та ін. Найбільш різноманітне за видовим складом різнотрав'я відмічено на схилі західної експозиції. На фоні злаків виділяються куртини *Salvia pratensis* L. та *Silene nutans* L. Різнотрав'я формують типові (*Phlomis tuberosa* L., *Trifolium montanum*, *Silene vulgaris*) та рідкісні (*Lathyrus pannonicus* (Jacq.) Caercke, *Adonis vernalis* L., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Anemone sylvestris*) степові рослини. У верхній частині схилу відмічені вкраплення *Stipa pennata* L. Біля підніжжя схилу, де переважають лучні рослини, зростають *Sanquisorba officinalis* L., *Primula veris* L. та *Polygonatum bistorta* L. — цінні лікарські рослини, що охороняються в Полтавській області.

За даними флористичних досліджень флора заказника репрезентована близько 500 видами, в основному з переважаанням представників відділу Маг-

noliophyta, серед яких 26 — рідкісних. Зокрема, один вид (*Astragalus dasyanthus*) занесено до Європейського Червоного списку, 6 видів (*Astragalus dasyanthus* Pall., *Bulbocodium versicolor* (Ker.-Gawl.) Spreng., *Pulsatilla nigricans* Stork., *Stipa capillata* L., *Stipa pennata* L., *Adonis vernalis* L.) — до Червоної книги України та 20 — до регіонального списку [3].

Наводимо інформацію про види, занесені до Червоної книги України.

Astragalus dasyanthus — рідкісний балкансько-понтичний диз'юнктивно-ареальний вид. Зростає на схилах балки, у складі лучно-степової рослинності. Утворює середньочисельні локалітети.

Bulbocodium versicolor — рідкісний понтичний європейський вид, причорноморсько-прикаспійський ендемік. Зустрічається на схилах балки, у складі лучно-степової рослинності, доміант синузій ранньовесняних степових ефемероїдів. Формує середньочисельні локалітети.

Pulsatilla nigricans — рідкісний європейський степовий вид. Зростає поодиноким та нечисельними групами на схилах балки, в угрупованнях лучно-степової рослинності.

Stipa capillata — рідкісний палеарктичний степовий вид. Є доміантом на схилах балки, у складі лучно-степової рослинності.

Stipa pennata — рідкісний євросибірський степовий вид. Є доміантом лучних степів на схилах балки.

Adonis vernalis — рідкісний європейсько-західносибірський степовий вид. Зростає нечисельними групами на схилах балки, в угрупованнях лучно-степової рослинності.

У публікації Н.О. Стецюк [8] для даної місцевості наведено місцезнаходження *Ephedra distachya* L. за даними М.Ф. Торяника, яке з 2005 р. не фіксується.

Більша частина представників флори є ксеромезофітами та мезоксерофітами. Мезофіти в основному приурочені до підніжжя схилів та днища розгалуженої балки, де протікає р. М. Грунь.

У флорі об'єкта виявлено 81 вид лікарських рослин. Деякі з них представлені чисельно (*Coronilla varia* L., *Achillea submillefolium* Klok.et Krytzi, *Trifolium pratense* L., *Daucus carota* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Galium verum* L., *Fragaria vesca* L., *Artemisia austriaca* Jacq. та ін.).

На досліджуваній території нами виявлено два угруповання *Stipeta pennatae* та *Stipeta capillatae*, занесені до Зеленої книги України [5]. *Stipeta capillatae* репрезентується асоціаціями *Stipetum (capillatae) festucosum (valesiacaе)*, *Stipetum capillatae purum*. *Stipeta pennatae* представлена на схилах балки у складі асоціацій *Stipetum (pennatae) chamaecytisosum (austriaci)*, *Stipetum (pennatae) festucosum (valesiacaе)*, *Stipetum (pennatae) poosum (angustifoliae)*, *Stipetum (pennatae) purum*.

У цілому, рослинний світ заказника виділяється добре збереженою рослинністю лучних степів, які знаходяться на північній межі поширення, та високими показниками флористичної репрезентативності та унікальності, до того ж, є осередком збереження рідкісних рослин, зокрема й ефемероїдів.

Під час експедиційних досліджень нами відмічені наслідки випалювання рослинності під час вегетації ранньовесняних ефемероїдів, прогону худоби та випасання її на схилах, що призводить на деяких ділянках до деградації лучно-степової рослинності та появи нітрофілів у складі флори. Так, *Elytrigia repens* (L.) Nevski та *Bromopsis inermis* (Leyss.) Holub утворюють подекуди монодомінантні угруповання, витісняючи представників лучно-степового різотрав'я. У верхній частині схилу балки це зумовлюється також постійним змивом із полів під час випадання дощу та танення снігу внаслідок несанкціонованого зорювання, що призводить часто до посилення ерозійних процесів аж до яроутворення. Тому слід створити буферну зону між схилами балки та сільськогосподарськими угіддями, що відповідає концепції регіональної еко-

мережі. Також необхідна регламентація пасовищних навантажень та пірогенних впливів на території заказника.

Із метою підсилення заповідного режиму, враховуючи високі показники наукової цінності біорізноманітності, у тому числі обумовлені й місцезнаходженнями рідкісних рослин, занесених до Червоної книги України, та угруповань, занесених до Зеленої книги України, доцільно надати ландшафтному заказнику статусу об'єкта загальнодержавного значення.

Література

1. Щоб росли горицвіти (розповіді про рідкісні рослини та тварини Полтавщини) / Івашин Д.С., Самородов В.М., Буйдін В.В. та ін. — Полтава, 1992. — 70 с.
2. Булава Л.М. Фізико-географічне районування: Карта // Полтавська область: Географічний атлас. — К., 200-4.
3. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини [Монографія] / О. Байрак, Н. Стецюк — Полтава : Верстка, 2005. — 248 с.
4. Геоботанічне районування Української РСР. — К. : Наукова думка, 1977. — 304 с.
5. Зелена книга України / під заг. ред. Я.П. Дідуха — К. : Альтерпрес, 2009. — 448с.
6. Ханнанова О.Р. Регіональний ландшафтний парк «Гадяцький», як ключова територія регіональної екомережі Лівобережного Лісостепу // Актуальні екологічні та агробіологічні проблеми Середнього Придніпров'я в контексті сталого розвитку: м-ли регіон. наук.-практ. конф. — Черкаси: ФОП Белінська, 2012. — С. 118-120.
7. Криворучко Т.В. Особливості поширення, вікові спектри та морфологічні показники ценопопуляцій *Vulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng. деяких заповідних територій у межах Полтавської області // Серія «Екологія. Біологічні науки» : [зб. наук. праць Полт. держ. пед. ун-ту імені В.Г. Короленка]. — Полтава, 2005. — Випуск 4 (43). — С. 45-52.
8. Стецюк Н.О. Еколого-ценотична та флористична характеристика осередків раритетної фіторізноманітності на території Гадяцького району (Полтавська область) // Серія «Екологія. Біологічні науки» : [зб. наук. праць Полт. держ. пед. ун-ту імені В.Г. Короленка]. — Полтава, 2008. — Випуск 5 (63). — С. 118-126.

НОВА ЗНАХІДКА *IRIS PONTICA* ZAPAL. В УКРАЇНІ

Стецюк Н.О., Орлова Л.Д., Бобошко О.П.
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Iris pontica Zapal. — східносередземноморсько-причорноморський вид, який в Україні знаходиться на північній межі диз'юнктивного ареалу і занесений до Червоної книги України (категорія II — вразливий).

Це — багаторічна трав'яна напіврозеткова рослина з родини Iridaceae. Кореневище потовщене, 0,5-1,0 см в діаметрі, занурене в ґрунт на 3-5 см. У результаті галузнення кореневища формується дерновина, а після вегетативного розмноження утворюється клон. Стебла короткі, висхідні. Листки розетки лінійні, 8-25 см завдовжки, 0,15-0,4 см завширшки. Квітка одна (рідше дві), верхівкова, з синьо-фіолетовою оцвітинуою, запашна, в її основі розвиваються парні зелені ланцетні приквітки. Плід — коробочка. Цвіте у квітні-травні. Плодоносить у травні-липні. Розмножується насінням і кореневищем.

В екологічному відношенні *Iris pontica* є літньозеленим полікарпіком, короткочореневищним геофітом, криптофітом, степовим еуксерофітом (мезоксерофітом), оскільки ценотично у межах загального ареалу приурочений до степів, степових трав'янистих вапнякових та гранітних схилів, заростей степових чагарників, у складі петрофітних угруповань, петрофітно-степових та